דוד לבהרי

הקפיטליזם חי וקיים

גם עכשיו אין חלופה לחברה תחרותית ולכלכלה תחרותית

שורה של שערוריות פיננסיות התרחשה לאחרונה בארה"ב. חברות-הענק „אנרון", „קווסט", „טייקו", „גלובל קורסינג", „וורלדקום" ו„זירוקס" רימו את שלטונות המס – וכמה כלכלנים אמריקנים בולטים (לדוגמה, פרופ' פול קרוגמן) העריכו כי המשמעות הכלכלית של השערוריות הללו עולה אפילו על זו של אירועי הטרור ב־11 בספטמבר 2001. אגב כך התעוררה השאלה האם מדובר בכישלון מהותי של הקפיטליזם, של השיטה המצדדת בכלכלת שוק ובדומיננטיות של גורמים פרטיים, שארה"ב נושאת את דגלה. התשובה שלילית.

ראשית, המערכת הקפיטליסטית מוכיחה שהיא יודעת לטפל במשבר כזה ומטהרת את עצמה בקצב מהיר. כבר בימים שקדמו לגילויים על „וורלדקום" נפל שער מניותיה (שנמכרו זה לא כבר ב־60 דולר) עד 80 סנט, והוסיף לרדת גם אח"כ. שנית, גם אם נאמץ את דעתו של קרוגמן, גם אם היום או מחר תודיע „וורלדקום" על פשיטת-רגל (מהגדולות ביותר בהיסטוריה) – גם אז תהיה המערכת הכלכלית האמריקנית חזקה די הצורך לעמוד בכך. שלישית, אין חלופה לחברה תחרותית ולכלכלה תחרותית. ראינו כיצד התנהלו כלכלות לא־תחרותיות או מתוכננות בברית־המועצות ובגרורותיה שקרסו. יחסית לתוצר הלאומי הגולמי ובהשוואה לרמת השחיתות בכלכלות ההן, פרשיות „וורלדקום" או „אנרון" נראות כמעילה בחנות מכולת.

אגב, בין הקוראים תיגר בהזדמנות זו על הקפיטליזם נמצאים גם מתנגדי הגלובליזציה (למרות שאין לשערוריות האמורות דבר וחצי־דבר עם הגלובליזציה). השמחה לאיד של מתנגדי הסחר הבינלאומי החופשי היא נואלת. מניעת סחר כזה תפגע בראש ובראשונה בארצות העניות. אם החברות הרב־לאומיות יסתלקו מארצות אלה (כלומר, יפסיקו להשקיע בהן ולהעסיק את תושביהן), תהיה זו פגיעה קשה בכלכלתן. וכמובן, אם החברות הרב־לאומיות יקטינו בשל כך את כלל העסקים שלהן, הן גם יקטינו את רכישותיהן מחברות בארצות שונות או יפסיקו אותן כליל.

כל זה לא אומר שאין צורך לבצע שורה של רפורמות בקשר בין הפירמות, בדיווח החשבונאי, באחריותן של הפירמות ורואי־החשבון לדווח בצורה שקופה על המצב העסקי. בהקשר זה ראוי לצטט את פרופ' מילטון פרידמן, חתן פרס נובל לכלכלה ומחבר הספר „קפיטליזם וחירות" (שפורסם לפני 40 שנה ויצא לאחרונה בתרגום עברי – והשפיע על דורות של כלכלנים ועל התפיסה הכלכלית של ארה"ב כולה). בהתייחסו לאחרונה לפרשת „אנרון" אמר כי על ציבור המשקיעים לבצע חקירות עצמאיות על מצב הפירמות ולא להסתמך על רואי־חשבון מהוללים של החברות. דווקא במסגרת הקפיטליזם, הזכיר, יש מקום למעמד עצמאי של אנליסטים ולמערכת בקרה שאי־תלותה רבה (מטעם המשקיעים במישרין או מטעם קרנות הנאמנות וקרנות הפנסיה). ולבסוף, אם הדירקטורים מטעם הציבור יהיו באמת מטעמו של הציבור (ולא רק מקבלי סוכריה מטעם מפלגה כזו או אחרת), גם הם יהיו כלי של הציבור לבדיקת השקעתו.

אגב, שאלה מעניינת היא האם שערוריות דומות, אילו התרחשו בישראל, היו מתגלות? האם היה מתאפשר לחברות לפשוט רגל באותו קצב? האם הרפורמות היו מתבצעות באותו קצב? מסופקני.

הכותב הוא פרופסור לכלכלה באוניברסיטה העברית בירושלים

ידיעות אחרונות 7/7/2002

מגזין ממון 9/7/2002

הקפיטליזם מקרטע ובועט

הקפיטליזם עבר עשרות גלים של אופוריה ומשברים, שערוריות ורפורמות. השיטה הלכה ו„התייעלה" אך המשקיעים, שנראו כיזמים מתוחכמים, התגלו כעדר של בהמות חרוכות זנב

שלשום יצא פרופסור דוד לבהרי בהכרזה כי 'הקפיטליזם חי וקיים' („ידיעות אחרונות", 7 ביולי). זאת היתה כותרת מאמרו. ליתר ביטחון הוא השביע את המאמינים בכותרת המשנה: „גם עכשיו אין תחלופה לחברה תחרותית ולכלכלה תחרותית".

והנה כמה פנינים מהדרשה של לבהרי: „...ראשית, המערכת הקפיטליסטית מוכיחה שהיא יודעת לטפל במשבר כזה ומטהרת את עצמה בקצב מהיר. כבר בימים שקדמו לגילויים על 'וורלדקום' נפל שער מניותיה מ־60 דולר ל־80 סנט..." הנה, האל (השוק התחרותי) מעניש את „אנרון", „וורלדקום" וכל חברות הבועה במחיקת מניותיהם. אכן יופי של טיהור.

אבל לבהרי שכח לציין שציבור הנענשים אינו נמנה עם בעלי החברות הבועתיות. האחרונים דווקא נהנו מכל רגע: הם שדדו מאות מיליונים ואולי כמה מיליארדים. הנענשים היו עובדי „אנרון" ועוד שכבה נרחבת של אזרחים שהשקיעו את חסכונותיהם ואת הפנסיות שלהם בהבטחות של „הקפיטליזם התחרותי". הסוף היה שהם נותרו עם ניירות־ערך חסרי כל ערך. אבל זה סיפור ישן: ככה הכנסיות מטהרות. המאמינים נותרים עם אמונה באותות ומופתים והכוהנים נותרים עם הנכסים.

לבהרי טוען שכל משבר מחזורי מביא להתייעלות השיטה ולחיזוקה בעזרת מה שהוא מכנה „רפורמות". עובדה היא, שמאז קריסת הבורסה במאה ה־18 (פרשת ג'ון לו ובועת הים הדרומי) הלכו ותכפו המשברים. הידועים ביותר לשמצה היו המפולות השערורייתיות של הבורסה בניו־יורק של סוף המאה ה־19 ושל 1929, אבל משום מה מעט מאוד השתנה: הקפיטליזם עבר עשרות גלים של אופוריה ומשברים, שערוריות ורפורמות. השיטה הלכה ו„התייעלה", אך המשקיעים, שבתחילת כל גל נראו כיזמים מתוחכמים, התגלו כעדר של בהמות חרוכות זנב.

את הדרשה הוא מקנח בקריאת אזהרה לכופרים בשוק החופשי – התנועות האנטי־גלובליסטיות. „מניעת סחר בינלאומי חופשי תפגע בראש ובראשונה בארצות העניות. אם החברות הרב־לאומיות יסתלקו מארצות אלו, תהיה זו פגיעה קשה בכלכלתן..." ואכן, ראינו שבעשור האחרון בישראל חגג ההון הבינלאומי, שרכש במחיר מצחיק נכסים וטען ש„השקעותיו" הביאו לשגשוג. לדאבוננו, התל"ג לנפש צמח באותה תקופה בשיעור ממוצע נמוך ביותר של 1.8% לשנה, בהשוואה ל־5.1% בשנות ה־70, בהן לא היתה כמעט כניסה של הון פרטי, ובהשוואה ל־9% בשנות ה־50 וה־60 „הסוציאליסטיות".

עתה, כאשר הכרישים מסתלקים בחיפזון, הילידים נותרים עם עזובה: 12% אבטלה, צמיחה שלילית, אינפלציה גואה ועוד.

נסכם עבור המשקיע הרציונלי: הקפיטליזם, מצד אחד, חי וקיים למען מיעוט של שליטי „השוק התחרותי" ומשרתיהם האידיאולוגיים. מצד שני הוא מקרטע ובועט בעוצמה במרבית הילידים בעולם.

■ **שמשון ביכלר ויהונתן ניצן הכותבים הם מחברי הספר „מרווחי מלחמה לדיבידנדים של שלום" בהוצאת „כרמל"**